Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi
Journal of Turkish Islamic Civilization Academic Research
Cilt/Volume: 20, Sayı/No: 39-40, Yıl/Year: 2025, ss. / pp.: 73-100
E-ISSN: 2822-4612
URL: https://rrpubs.com/index.php/timad

Suriye iç savaşı sonrası kitlesel göçün kuramsal çerçevede Türkiye'ye yansımaları

Abdullah KARA[1], Veysel KARKIN[2], Oruç ÖZDEMİR[3]

[1]İnönü Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Malatya, Türkiye
[2]Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay, Türkiye
[3]Gaziantep Üniversitesi, Göç Enstitüsü, Gaziantep, Türkiye

Araştırma Makalesi/*Research Article* **DOI:** 10.70736/timad.2178

Gönderi Tarihi/ *Received:*	Kabul Tarih/ *Accepted:*	Online Yayın Tarihi/ *Published*:
16.06.2025	21.09.2025	30.09.2025

Öz

Bu çalışma, göçün kavramsal çerçevesini ve kuramsal yaklaşımlarını Suriye iç savaşı ve Türkiye'ye yönelen Suriyeli göçü örneği üzerinden ele almak amacıyla yapılmıştır. Göç, insanlık tarihi kadar eski bir olgu olup sosyal bilimlerde disiplinler arası bir inceleme alanı olarak günümüzde farklı boyutlarıyla değerlendirilmektedir. Çeşitlilik arz eden göç süreçleri, göç alan ülkelerin kamu düzenini, toplumsal yapısını ve sosyoekonomik dengelerini doğrudan etkilemekte; bu nedenle göç, sosyoloji ve tarih başta olmak üzere çeşitli disiplinlerin ortak araştırma konusu haline gelmiştir. 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı, modern dönemin en büyük kitlesel göç hareketlerinden birini tetiklemiş ve milyonlarca Suriyeli, başta Türkiye olmak üzere komşu ülkelere sığınmıştır. Türkiye, coğrafi konumu ve açık kapı politikası nedeniyle en fazla göç alan ülke olmuş; bu durum kamu düzeni, toplumsal yapı ve ekonomik istikrar üzerinde derin etkiler yaratmıştır. Suriyeli göçmenlerin barınma, eğitim, sağlık ve istihdam alanlarında karşılaştıkları sorunlar, Türkiye'nin göç yönetimi konusunda önemli bir tecrübe kazanmasına yol açmıştır. Göç kuramları açısından bakıldığında, Suriyeli göçü hem itici faktörler (savaş, güvenlik sorunları, insani kriz) hem de çekici faktörler (Türkiye'nin güvenli ortamı, ekonomik imkânlar, sosyal hizmetler) üzerinden açıklanabilir. Bu durum, klasik göç kuramlarının ötesinde insani krizler ve zorunlu göç dinamiklerini içeren yeni yaklaşımların geliştirilmesini gerekli kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, zorunlu göç, insani kriz, toplumsal entegrasyon, göç yönetimi

The reflections of mass migration to Türkiye in the theoretical framework of the Syrian civil war

Abstract

This study was conducted to examine the conceptual framework and theoretical approaches to migration through the case of the Syrian civil war and the influx of Syrian refugees to Türkiye. Migration is as old as human history and has become an interdisciplinary field of inquiry in the social sciences, addressed today in its various dimensions. Diverse migration processes directly affect the public order, social structure, and socioeconomic balance of receiving countries; therefore, migration has become a common subject of research in disciplines such as sociology and history, while also emerging as a central element in policy-making by states and public institutions. In this context, the Syrian civil war, which began in 2011, triggered one of the largest mass migration movements of the modern era, forcing millions of Syrians to seek refuge in neighboring countries, particularly Türkiye. Due to its geographical position and open-door policy, Türkiye became the country receiving the highest number of migrants, which created profound impacts on public order, social structure, and economic stability. The challenges faced by Syrian refugees in housing, education, health, and employment provided Türkiye with significant experience in migration management. From the perspective of migration theories, Syrian migration can be explained through both push factors (war, security problems, humanitarian crisis) and pull factors (Türkiye's safe environment, economic opportunities, social services). This situation necessitates the development of new theoretical approaches that go beyond classical migration theories and incorporate the dynamics of humanitarian crises and forced migration.

Keywords: *Türkiye, forced migration, humanitarian crisis, social integration, migration management*

Sorumlu Yazar/ Corresponded Author: Abdullah KARA, **E-posta/ e-mail:** abdullah.kara@inonu.edu.tr

GİRİŞ

Göç, insanlığın ortaya çıkışından itibaren var olan kadim bir olgudur. Ancak bu olgu, özellikle XIX. yüzyıldan itibaren sistematik bir şekilde incelenmeye başlanmış ve göçü açıklamak amacıyla farklı kuramlar geliştirilmiştir. Bu kuramlar göçü tanımlamaya çalışsa da birbirinden farklı hipotez, kavram ve önermelere sahiptir. Dolayısıyla göçü açıklayan tek ve genel geçer bir kuramdan söz etmek mümkün değildir. Göç kuramlarının çeşitlilik arz eden yapısı, göç süreçlerinin birden fazla kuram veya disiplin aracılığıyla açıklanmasına zemin hazırlamış; bu durum göçü multi-disipliner bir araştırma alanına dönüştürmüştür (Abadan-Unat, 2002, s. 4).

Günümüz toplumlarına bakıldığında, toplumsal olay ve olguların çok katmanlı yapılar barındırdığı görülmektedir. Göç olgusu da bu bağlamda benzer bir özellik taşır. Ekonomik, siyasi ve kültürel koşulların her dönemde göçlerin biçimi ve yönü üzerinde belirleyici olduğu açıktır. Göçün nedenleri ve sonuçları sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi ve güvenlik boyutlarıyla çeşitlilik göstermektedir. Göçler arasında ortak özellikler bulunsa da toplumsal bağlamda ortaya çıkan farklılıklar göçün kendine özgü nitelikler kazanmasına yol açmıştır (Çağlayan, 2006, s. 67; İnce, 2019, s. 2581). Bu çeşitlilik, yeni göç kuramlarının ortaya çıkmasını teşvik etmiştir.

Göçün disiplinler arası doğası, farklı bilim dallarının göçü kendi perspektiflerinden incelemesine olanak tanımıştır. Örneğin, "iktisat bilimi göçün ekonomik neden ve sonuçlarına odaklanırken; siyaset bilimi göçün politik boyutunu ele almıştır. Sosyoloji, göçün sosyal ve kültürel ilişkiler üzerindeki etkilerini incelerken; coğrafya mekânsal boyutunu, nüfus bilimi ise nüfus hareketleri bağlamında" göçü tanımlamıştır. İktisat ayrıca iş gücü hareketleri üzerinden göçü açıklamaya çalışmıştır (Somuncu, 2006, s. 1-2). Bu disiplinler arası yaklaşım, göçün karmaşık doğasını anlamada önemli bir katkı sağlamaktadır.

Göçe yönelik ilk akademik çalışmalar 1885 yılında Ravenstein tarafından yapılmıştır. Ravenstein, göçün neden ve sonuçlarını sosyokültürel ve coğrafi bağlamda açıklamaya çalışmış ve bu alanda birçok araştırmacının önünü açmıştır (Ravenstein, 1885). Onun ardından Stouffer'ın 1940 tarihli "Kesişen Fırsatlar" kuramı, göçün sebeplerini merkeze alarak yeni bir teorik çerçeve sunmuştur. Daha sonra E. Lee'nin 1966 tarihli "A Theory of Migration" çalışması, itme-çekme kuramını farklı bir perspektifle ele alarak göç literatürüne önemli bir katkı sağlamıştır (Lee, 1966, s. 284; Tavas, 2015, s. 326).

©TİMAD

Son yıllarda göç kuramları, yalnızca ekonomik ve sosyal faktörlerle sınırlı kalmayıp iklim değişikliği, küresel eşitsizlikler ve politik rejimlerin etkileri üzerinden de yeniden tartışılmaya başlanmıştır. Bu gelişmeler, göçün çevresel boyutunu öne çıkarırken aynı zamanda göçün makro ve mikro düzeydeki dinamiklerini birleştiren yeni teorik yaklaşımların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Güncel literatür, göçün eğitim, kimlik, politik ekonomi ve güvenlik gibi farklı alanlarla kesiştiğini vurgulamakta; böylece göç kuramlarının giderek daha genişleyen ve disiplinler arası bir çerçeveye oturduğunu göstermektedir. Bu durum, göç araştırmalarının yalnızca klasik kuramlarla değil, aynı zamanda çağdaş toplumsal ve küresel sorunlarla ilişkilendirilerek ele alınmasını gerekli kılmaktadır (Al-Khudairy, 2024; Turner ve ark., 2025).

Bu çalışmanın amacı, göçün kavramsal çerçevesi ve göç kuramları bağlamında Suriye iç savaşı sonucu ortaya çıkan kitlesel göç hareketlerini Türkiye örneği üzerinden incelemek ve göç yönetimi ile toplumsal entegrasyon süreçlerine yönelik kuramsal katkılar sağlamaktır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Göç

İnsanlık tarihi boyunca bireyler barınma ve mekân sorunlarıyla karşı karşıya kalmış, bu sorunları aşmak amacıyla sürekli bir yer arayışı içinde olmuştur. Bu arayışın kalıcı hâle gelmesiyle birlikte insanlar farklı coğrafyalara yönelmiş ve göç etmiştir. Göçün tek ve evrensel bir tanımı bulunmamakla birlikte, farklı bağlamlarda çeşitli şekillerde açıklanmıştır. Örneğin göç, insanların bulundukları yerden sınırlar içinde ya da ülkeler arasında başka bir coğrafi bölgeye geçişi olarak tanımlanabilir (Faist, 2003; Ballyn, 2011; Tekeli, 2011; Giddens & Sutton, 2014). Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ise göçü, "Bir veya bir grup insanın uluslararası sınırlar veya ülke sınırları içinde hareket etmesi; uzunlukları, bileşimleri ve nedenleri değişiklik göstermekle birlikte insanların yaşadıkları yeri değiştirmesi" şeklinde tanımlamaktadır (IOM, 2020, s. 20-21).

Göç kavramı, birçok farklı olguyu bünyesinde barındırdığı için içinde bulunulan duruma göre anlam farklılıkları gösterebilir. Bir ülkeden diğerine yapılan göçler, geçici ya da kalıcı olarak insanların başka bir bölgeye gidip yerleşmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Bu süreç, göçe maruz kalan bireyler ve topluluklar üzerinde önemli sosyal, kültürel ve ekonomik sonuçlar doğurur. Göç eden toplulukların nüfus yapısı değişmekte, temel toplumsal kurumlar ve ilişkiler dönüşüme uğramaktadır. Dolayısıyla göç, yalnızca mekânsal bir hareketlilik değil, aynı zamanda toplumsal yapıyı yeniden şekillendiren dinamik bir süreçtir (Castles & Miller, 2008).

©TİMAD

Tarihsel olarak insanlar daha iyi yaşam koşullarına ulaşabilmek amacıyla yer değiştirmiş, bu süreçte farklı kültürlerle temas ederek kültürel etkileşim ve kültürleşme yaşamışlardır (Güvenç, 1999). Göçün nedenlerine bakıldığında, ekonomik ve sosyal etkenlerin yanı sıra sınıfsal ayrımların da belirleyici olduğu görülmektedir. İlk medeniyetlerden itibaren köle-sahip, işçi-patron gibi sınıfsal ayrımların yanı sıra kıtlık, savaş ve yoksulluk gibi faktörler de göçün temel nedenleri arasında yer almıştır. Bu durum, göçün hem bireysel hem de toplumsal düzeyde farklı motivasyonlarla gerçekleştiğini ortaya koymaktadır (Castles & Miller, 2008).

Göç olgusu, tarih boyunca farklı dönemlerde kitlesel biçimde yaşanmıştır. Kavimler Göçü (IV. – VI. yüzyıllar), Roma İmparatorluğu'nun çöküşünü hızlandırırken Avrupa'nın etnik yapısını köklü biçimde değiştirmiştir (Heather, 2006). Vikinglerin İskandinavya'dan Avrupa'ya yayılması (VIII. – XI. yüzyıllar), hem ticaret hem de yerleşim açısından önemli etkiler yaratmıştır (Sawyer, 2001). XIII. yüzyılda Moğol istilaları Asya ve Avrupa'da büyük nüfus hareketlerine yol açmıştır (Weatherford, 2004). XVI.–XIX. yüzyıllar arasında gerçekleşen Atlantik köle ticareti, milyonlarca Afrikalının zorla Amerika kıtasına taşınmasıyla tarihin en büyük zorunlu göçlerinden birini oluşturmuştur (Eltis & Richardson, 2010). Aynı dönemde Avrupa'dan Amerika'ya gönüllü göçler, sanayileşme ve ekonomik fırsatlar nedeniyle hız kazanmıştır (Hatton & Williamson, 1998).

XX. yüzyıl, savaşlar ve siyasi dönüşümler nedeniyle göçün hem biçim hem de kapsam açısından çeşitlendiği bir dönem olmuştur. Türkiye ile Yunanistan arasında gerçekleşen 1923 nüfus mübadelesi gibi etnik temelli zorunlu göçler yaşanmış (Hirschon, 2003), II. Dünya Savaşı sırasında milyonlarca insan yerinden edilmiş ve sınır değişiklikleriyle göç dalgaları oluşmuştur (Ther & Siljak, 2001). Günümüzde ise göç, küreselleşme, iç savaşlar, iklim değişikliği ve ekonomik eşitsizlikler gibi çok boyutlu nedenlerle sürmektedir. Uluslararası Göç Örgütü'ne göre 2022 itibarıyla dünya genelinde 280 milyondan fazla uluslararası göçmen bulunmaktadır (IOM, 2022).

Göçü etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. İnsanların daha rahat ve güvenli yaşam arzuları göçün temel nedenlerinden biri olmakla birlikte, savaşlar ve siyasi gelişmeler nedeniyle ortaya çıkan zorunlu göçler de önemli bir yer tutmaktadır. Genel olarak bireylerin olumsuz koşullardan kaçıp daha olumlu yaşam şartlarının bulunduğu bölgelere yönelmeleri göç olgusunu tanımlamaktadır. Bu çerçevede göç hem bireysel tercihlerin hem de toplumsal ve küresel dinamiklerin şekillendirdiği çok boyutlu bir süreçtir.

©TİMAD

Göçmen

Göçmen kavramı, tarihsel süreçte farklı bağlamlarda yeniden tanımlanmış ve sosyolojik, hukuki, ekonomik ve kültürel boyutlarıyla çok katmanlı bir içerik kazanmıştır. En genel anlamıyla göçmen, yaşadığı yerden başka bir bölgeye ya da ülkeye kalıcı veya uzun süreli ikamet amacıyla göç eden birey olarak tanımlanır (Demirtaş, 2009, s.5). Bu tanım hem gönüllü hem de zorunlu göç biçimlerini kapsamakta; bireyin hareketliliğini yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda toplumsal bir dönüşüm süreci olarak ele almaktadır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2015, s. 22), "bir kişinin farklı bir coğrafyada bir yıl ve daha uzun süre yaşamış olmasını göçmenlik ölçütü" olarak kabul ederken, Uluslararası Göç Örgütü (IOM, 2009, s.22) göçmeni, "kendisi ve ailesi için daha iyi yaşam standartlarına ulaşmak amacıyla göç eden birey" olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlar, göçmenliğin yalnızca mekânsal bir hareketlilik değil, aynı zamanda sosyo-ekonomik bir yeniden konumlanma süreci olduğunu göstermektedir.

Güncel akademik literatürde göçmen kavramı, yalnızca bireyin hareketiyle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda bu hareketin nedenleri, sonuçları ve göçmenin yeni toplumsal bağlamda karşılaştığı yapısal koşullarla birlikte ele alınmaktadır. Scholten (2022), göçmenliğin, göçün çok boyutlu doğası gereği yalnızca demografik bir kategori değil, aynı zamanda kimlik, aidiyet ve toplumsal katılım gibi kavramlarla iç içe geçtiğini vurgular. Bu bağlamda göçmen hem göç sürecinin öznesi hem de göç edilen toplumun sosyal yapısına etki eden bir aktör olarak değerlendirilir.

Massey ve arkadaşları (1993), uluslararası göçün yalnızca bireysel kararlarla açıklanamayacağını; yapısal eşitsizlikler, küresel işgücü piyasaları ve devlet politikalarının da bu süreci şekillendirdiğini belirtmektedir. Dolayısıyla göçmen kavramı, bireysel motivasyonların ötesinde, küresel sistemin ürettiği fırsat ve eşitsizliklerin bir yansıması olarak ele alınmalıdır. Ayrıca, transnasyonal sosyal alan kuramı çerçevesinde göçmenler hem geldikleri toplumla hem de göç ettikleri toplumla eşzamanlı ilişkiler kuran bireyler olarak tanımlanır (Levitt ve ark., 2004). Bu yaklaşım, göçmenlerin yalnızca yeni topluma entegre olmaya çalışan pasif bireyler olmadığını; aksine, iki ya da daha fazla toplumsal alan arasında aktif olarak bağ kuran ve bu alanlarda eşzamanlı olarak varlık gösteren özneler olduğunu ortaya koyar. Bu çerçevede göçmenlik, yalnızca bir statü değil, aynı zamanda çoklu aidiyetlerin, kimliklerin ve toplumsal rollerin kesiştiği bir yaşam biçimi olarak değerlendirilmelidir. Sonuç olarak, göçmen kavramı hem bireysel hem de yapısal düzeyde

©TİMAD

yeniden tanımlanmakta; çağdaş göç kuramlarıyla birlikte daha kapsayıcı ve dinamik bir içerik kazanmaktadır.

Mülteci

Uluslararası hukukun temel unsurlarından biri mültecilik hukukudur. Mültecilik, insanlık tarihi boyunca var olan bir kavram olarak literatürde yerini almıştır. İnsanların bir arada yaşamaya başlamalarıyla birlikte şiddet, baskı ve zulüm gibi olgular da ortaya çıkmış; bu olgulara maruz kalan kitlelerin yer değiştirmeleri sorunu, zamanla uluslararası düzeyde düzenlenmesi gereken bir mesele haline gelmiştir. Dolayısıyla mültecilik, yalnızca bireysel bir deneyim değil, aynı zamanda uluslararası toplumun hukuki ve insani sorumluluklarını da kapsayan bir olgu olarak değerlendirilmelidir.

Mülteci kavramı, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre 1 Ocak 1951 tarihinden önce gerçekleşen olaylar neticesinde çeşitli nedenlerden ötürü ülkesinde yaşamaktan korkan, başka bir ülkeye sığınan ve tekrar ülkesine dönmek istemeyen kişileri ifade etmektedir (Akbulut, 2021). Bu tanım, 1967 tarihli "New York Protokolü" ile genişletilmiş ve herhangi bir tarih sınırlaması olmaksızın, baskı ve şiddet nedeniyle kendi yurdundan ayrılmak zorunda kalan kişilerin mülteci olarak kabul edilmesi sağlanmıştır (Doğan, 2008, s.106).

Cenevre Sözleşmesi'nde mülteci, "Irkı, dini, milliyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan; bu korku nedeniyle ülkesini terk eden ve geri dönmek istemeyen kişi" olarak tanımlanmıştır (Kasdemir, 2010, s.28). Benzer şekilde, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) mültecileri, ülkelerinin dışında bulunan ve ırkları, dinleri, uyruklukları, siyasi tercihleri ya da üye oldukları herhangi bir sosyal grup sebebiyle zulüm korkusu yüzünden ülkelerine dönemeyen kişiler olarak tanımlamaktadır.

Bölgesel belgeler de mülteci tanımını genişletmiştir. "1969 Afrika Birliği Mülteci Anlaşması ve 1984 Cartagena Deklarasyonu", savaş veya iç karışıklıklar nedeniyle vatanlarını terk eden kişileri de mülteci kapsamına alarak tanımı daha kapsayıcı hale getirmiştir (Akbulut, 2021, s.7-8). Bu belgeler, mültecilik hukukunun yalnızca bireysel zulüm temelli değil, aynı zamanda kitlesel çatışmalar ve toplumsal krizler bağlamında da değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Sığınmacı

Sığınmacı, "kendi ülkesinde hayatına dair ciddi riskler bulunduğu için başka bir ülkeden mülteci statüsü talep eden kişilere" verilen isimdir (BMMYK, 1997, s. 183). Sığınma hakkı,

©TİMAD

"başvuruda bulunan kişinin talebi henüz karara bağlanmamış olsa dahi, başvurduğu ülkede geçici olarak kalmasına" imkân tanır (Kılıç, 2008, s. 28). Bu süreç, sığınmacılara yasal koruma sağlamayı amaçlamakta ve onların güvenlik içinde yaşamalarını mümkün kılmaktadır.

Son yıllarda dünyada sığınmacı olarak bir ülkeden diğerine başvuran kişi sayısında belirgin bir artış yaşanmıştır. Örneğin, 2003 yılında yaklaşık 809.000 kişi sığınma talebinde bulunmuşken, bu sayı 2019 yılında 1.330.000'e yükselmiştir. En son yayımlanan UNHCR Global Trends 2024 raporuna göre ise 2024 yılı sonunda dünyada 8,4 milyon kişi sığınmacı statüsünde olup uluslararası koruma başvurusu yapmıştır (UNHCR, 2025). Bu artışın temel nedenleri arasında özellikle Arap Baharı olarak adlandırılan halk hareketleri sonrasında Ortadoğu'da ortaya çıkan istikrarsızlıklar, iç savaşlar ve otoriter rejimlerin baskıları yer almaktadır (Özlü ve ark., 2017, s.478). Ayrıca Güney Amerika ülkelerinden daha iyi yaşam koşulları arayışıyla ABD ve Avrupa Birliği ülkelerine yönelen göç hareketleri de sığınmacı sayısındaki artışa katkı sağlamıştır.

Türkiye açısından değerlendirildiğinde, sığınmacıların yasal durumu uluslararası hukuktan farklı bir çerçevede şekillenmektedir. Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni ve 1967 New York Protokolü'nü imzalamış olmakla birlikte, sözleşmeye koyduğu coğrafi sınırlama nedeniyle yalnızca Avrupa'dan gelenlere mülteci statüsü tanımaktadır. Avrupa dışından gelenler ise mülteci değil, sığınmacı veya uluslararası koruma başvurusu sahibi olarak kabul edilmektedir (Kirişci, 1996; YUKK, 2013). Bu bağlamda, Türkiye'de sığınmacılar başvuruları sonuçlanana kadar ülkede kalma hakkına sahiptirler. Ayrıca 2011 sonrası Suriye iç savaşı nedeniyle milyonlarca kişi, 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında "geçici koruma" statüsüyle yasal olarak korunmaktadır. Bu statü, temel hizmetlere erişim (sağlık, eğitim, barınma) ve geri gönderilmeme güvencesi sağlamaktadır (T.C. Resmî Gazete, 22 Ekim 2014, sayı: 29153).

İltica

İltica kelime anlamı olarak "sığınmak" demektir. Hukuki bağlamda ise iltica ve sığınma, bir kişinin mensubu olduğu ya da yaşadığı ülkede baskı ve zulme maruz kalması nedeniyle vatanını terk ederek yabancı bir ülkeye gidip o ülkenin topraklarına sığınma ve korunma talebinde bulunmasıdır (Pazarcı, 2011, s. 215). Bu bağlamda iltica, bireylerin temel hak ve özgürlüklerini güvence altına almak amacıyla başvurdukları uluslararası bir koruma mekanizmasıdır.

©TİMAD

Mültecilik ve iltica kavramları, 1951 Cenevre Mülteci Sözleşmesi ve 1967 New York Protokolü ile uluslararası literatürde yerini almıştır. Bugün 145 ülkenin bu sözleşme ve protokolü imzalaması, iltica hakkının uluslararası hukukta kabul görmüş bir norm haline geldiğini göstermektedir. Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) tanımına göre mülteciler, çeşitli sebeplerden ötürü ülkelerinde yaşayamaz duruma geldikleri için ayrılmak zorunda kalan kimselerdir. Bu zorunlu göçler, doğal olarak komşu ülkelerin veya göç edilen ülkelerin sosyal ve ekonomik yapısında dengeleri bozucu etkiler yaratmaktadır (Newman & Selm, 2003).

İltica başvurularının nasıl yapılacağı ve hangi koşullar altında değerlendirileceği, özellikle Avrupa Birliği (AB) düzeyinde ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Bu kapsamda "2003/343 sayılı AB Tüzüğü (Dublin II Tüzüğü), 18 Şubat 2003 tarihinde AB Bakanlar Konseyi tarafından kabul edilmiş ve 17 Mart 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir" (Kaplan, 2004, s. 478). Dublin düzenlemesi, iltica başvurularının hangi üye devlet tarafından inceleneceğini belirleyerek, başvuruların tek bir ülkede değerlendirilmesini ve mükerrer başvuruların önlenmesini amaçlamaktadır.

Türkiye açısından iltica durumu ise farklı bir hukuki çerçeveye sahiptir. Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni ve 1967 Protokolü'nü imzalamış olmakla birlikte, sözleşmeye koyduğu coğrafi sınırlama nedeniyle yalnızca Avrupa'dan gelenlere mülteci statüsü tanımaktadır. Avrupa dışından gelenler ise mülteci değil, sığınmacı veya uluslararası koruma başvurusu sahibi olarak kabul edilmektedir (YUKK, 2013). Bu bağlamda, Türkiye'de iltica başvuruları Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013) çerçevesinde yürütülmekte; başvurular sonuçlanana kadar kişilere geçici yasal koruma sağlanmaktadır. Özellikle 2011 sonrası Suriye iç savaşı nedeniyle milyonlarca kişi Türkiye'ye sığınmış ve 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında korunmuştur. Bu durum, Türkiye'yi dünyada en fazla sığınmacıya ev sahipliği yapan ülke konumuna getirmiştir.

Göç kuramları

Göç olgusunun kuramsal açıklamaları, sosyal bilimlerde farklı dönemlerde farklı ağırlıklar kazanmıştır. Nitekim Massey ve arkadaşları (2014, s. 12) göçü açıklama çabalarının çeşitliliğini şu şekilde ifade etmektedir: "Uluslararası göçü açıklamak için tek bir kuram yeterli değildir; her biri farklı boyutları anlamada katkı sunmaktadır." Bu vurgu, göçün ekonomik, sosyal ve kültürel dinamiklerle iç içe geçmiş çok boyutlu bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır.

©TİMAD

Çağdaş tartışmalar, göç kuramlarının sosyal uyum ile ilişkisini daha görünür hale getirmiştir. Arı (2024a, s. 3786) bu noktada şu değerlendirmeyi yapmaktadır: "Göçmenlerin toplumsal uyum süreçleri, yalnızca bireysel çabalarla değil, aynı zamanda göç kuramlarının sunduğu yapısal perspektiflerle anlaşılabilir." Bu yaklaşım, göç kuramlarının yalnızca göçün nedenlerini değil, aynı zamanda göçmenlerin yeni toplumlarda karşılaştıkları uyum sorunlarını da açıklama kapasitesine sahip olduğunu göstermektedir.

Göçün değişen yüzü üzerine yapılan değerlendirmeler, kuramların dönüşümünü de yansıtmaktadır. Güzel ve Gencer (2021, s. 45) bu durumu şu şekilde dile getirmektedir: "Göçün günümüzdeki görünümü, klasik kuramların ötesine geçen yeni açıklama biçimlerini zorunlu kılmaktadır." Bu ifade, göçün artık yalnızca ekonomik bir olgu olarak değil, kültürel ve toplumsal yeniden yapılanma süreçleriyle birlikte ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Türkiye literatüründe de çağdaş göç teorilerine yönelik kapsamlı değerlendirmeler bulunmaktadır. Şimşek (2018, s. 67) göç sosyolojisi bağlamında şu tespiti yapmaktadır: "Göç kuramları, toplumsal yapının dönüşümünü anlamada temel bir analitik araçtır." Bu alıntılar, göç kuramlarının sosyal uyum, kimlik ve toplumsal dönüşüm süreçleriyle birlikte ele alınmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Göç kuramlarının tarihsel gelişimi ve çağdaş tartışmalar, farklı disiplinlerden gelen araştırmacıların katkılarıyla zenginleşmiştir. Bu kuramlar, göçün nedenlerini, süreçlerini ve sonuçlarını açıklamada birbirini tamamlayan perspektifler sunmaktadır. Literatürde özellikle ekonomik, sosyolojik ve sistem odaklı yaklaşımlar öne çıkarken, göçmenlerin bireysel kararlarından küresel yapısal dinamiklere kadar geniş bir yelpazede açıklama çabaları görülmektedir (Çağlayan, 2006;). Bu bağlamda, göç çalışmalarında temel referans noktaları haline gelen başlıca kuramlar Tablo 1'de sistematik biçimde sunulmuştur.

Tablo 1. Göç kuramları

Kuram	İleri Sürenler
Neoklasik Ekonomik Göç Kuramı	John Hicks, Paul Samuelson, Milton Friedman
İşgücü Göçünün Yeni Ekonomisi Teorisi	Oded Stark, David Bloom
İtme-Çekme Kuramı	Everett Lee
Merkez Çevre Kuramına	Immanuel Wallerstein
Dual İşgücü Piyasası Teorisi	Michael Piore, Peter Doeringer
Kesişen Fırsatlar Teorisi	Stouffer, Everett Lee, Thomas Faist
Göç Sistemleri Teorisi ve Network Kuramı	Thomas Faist, Richard Alba
Ravenstein'ın Göç Yasaları	E. G. Ravenstein
Petersen'in Göç Tipolojisi	William Petersen

(Çağlayan, 2006)

©TİMAD

Neoklasik ekonomik göç kuramı

Bu teori aslında Ravenstein'ın Göç Yasalarına yapılan eleştiriden hareketle bulunmuştur. Ravenstein'ın teorisi de bir noktada maliyet kazanç hesabına dayanmaktadır. Bu kuram da bireylerin ekonomik nedenlerle göç ettiklerini ve daha iyi iş fırsatları ve gelir elde etmek için göç ettiklerini öne sürer. Kurama göre göç, işgücü piyasasındaki dengesizlikleri gidermek için bir mekanizma olarak görülür. Örneğin, düşük ücretli işçilerin bol olduğu bir ülkeden, yüksek ücretli işçi talebinin fazla olduğu bir ülkeye göç etmeleri beklenir. Bu haliyle de itme-çekme kuramıyla örtüşen teoride göç süreci hem göçmenlerin refahını artırır hem de işgücü piyasasındaki dengesizlikleri azaltır (Çağlayan, 2006, s. 70).

İtme-çekme kuramı

Bu kuramın temelinde göçe değil "göçmene odaklanılması" gerektiği yatmaktadır. Kuram'ın temsilcisi Everett Lee, göç hareketlerini itici ve çekici faktörler üzerinden açıklamıştır. İtici faktörler, bireyleri bulundukları yerden ayrılmaya zorlayan olumsuz koşullardır (örneğin savaş, yoksulluk). Çekici faktörler ise bireyleri yeni yerlere çeken olumlu koşullardır (örneğin iş fırsatları, güvenlik). Bu teoriye göre, göçmenler itici faktörlerden kaçarak çekici faktörlerin bulunduğu yerlere göç ederler (Çağlayan, 2006, s. 72).

Merkez çevre kuramı-bağımlılık okulu

Bu kurama göre dünya, merkez ve çevre olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bu kuramın varsayımına göre "kolonyal dönemde oluşturulan bağlantılar merkez ve çevre ülkeler arasındaki bağımlılığın" temelini oluşturmaktadır. Ayrıca dünya ekonomisindeki eşitsizlikler ve küresel ekonomik sistemdeki değişimler göçün temel nedenlerindendir. Göç, küresel ekonomik yapının bir sonucudur ve merkezi ülkeler ile çevre ülkeler arasındaki ekonomik farklılıklar bu süreci yönlendirir. Merkezi ülkeler, daha fazla ekonomik fırsat sunarak çevre ülkelerden göç çekerler (Çağlayan, 2006, s. 79).

Dual işgücü piyasası teorisi

"Bu teori, uluslararası göç hareketinin modern sanayi toplumlarının işgücü talebinden ileri geldiğini savunmaktadır." Kuram işgücü piyasasının iki ana sektöre ayrıldığını savunur: birincil piyasa yüksek ücretli ve güvenli işler, ikincil piyasa ise düşük ücretli ve güvencesiz işler olarak ayrılmıştır. Göçmenler genellikle ikincil sektörde istihdam edilirler çünkü yerel işgücüne göre daha düşük maliyetli ve daha esnek iş gücü sunarlar. Bu durum, göçmenlerin düşük ücretli ve düşük statülü işlerde yoğunlaşmasına yol açar (Çağlayan, 2006).

©TİMAD

Göç sistemleri teorisi

Bu kuram "uluslararası ilişkiler çerçevesinde ekonomik ve siyasi temelli" olarak geliştirilmiştir. Göçü, kaynak ve hedef ülkeler arasında devam eden sosyal, ekonomik ve politik bağlantılar olarak ele alır. Göçmen ağları ve bu bağlantılar, göç sürecini şekillendirir. Örneğin, göçmenler geldikleri ülkelerde mevcut olan akraba ve arkadaş ağları sayesinde daha kolay iş bulabilir ve sosyal uyum sağlayabilirler (Çağlayan, 2006, s. 82).

Kesişen fırsatlar teorisi

Bu kuram, göçmenlerin anavatanları ile göç ettikleri ülkeler arasındaki ekonomik, sosyal ve siyasi bağlantıların nasıl kesiştiğini ve bu bağlantıların göç hareketleri üzerindeki etkilerini incelemiştir. Bu teori, göçün yalnızca bir neden-sonuç ilişkisi olarak değil, karşılıklı etkileşim çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Kuram, göçmenlerin yeni ülkelerdeki iş, eğitim ve sosyal fırsatları nasıl değerlendirdiği ve bu fırsatların kaynak ülkelerdeki koşullarla nasıl etkileşime girdiği üzerinde durur (Stouffer, 1940; Wadycki, 1975).

İşgücü göçünün yeni ekonomisi teorisi

Bu kuram "Göç araştırmalarının merkezine bireysel bağımsızlık yerine karşılıklı bağımlılığı yerleştirmekte, göçü ortaya çıkaran süreçte göçmenin ailesinin rolünü dikkate almaktadır." Bireysel kararların yanı sıra hane halkı düzeyindeki ekonomik stratejileri de vurgular. Bu kurama göre, göç sadece bireylerin daha iyi iş ve gelir arayışlarıyla değil, aynı zamanda ailelerin ekonomik riskleri paylaşma ve gelirlerini çeşitlendirme stratejileri doğrultusunda gerçekleşir. Hane halkı üyeleri, ekonomik olarak daha güvenli bir yaşam sağlamak amacıyla göç kararı alır. Bu kuram, göçün nedenlerini sadece bireysel ekonomik kazançlarla değil, daha geniş sosyal ve ekonomik bağlamlarla ilişkilendirir (Çağlayan, 2006).

Ravenstein'ın göç yasaları

Ravenstein, göçün genel geçer kanunlarını bulmak için çalışmış ve bu yönde bulunduğu bölgede yaşanan göç olaylarını araştırmıştır. Ravenstein'ın bu çalışması sonraki dönemlerde ortaya atılacak olan göç kuramlarına temel oluşturmuştur. Ravenstein'ın kuramı göçmenlerin davranışları hakkında genel ilkeler ortaya koyar. Ravenstein, yaptığı göç analizlerine dayanarak: Göç ve mesafe, göç basamakları, yayılma ve emme süreci, göç zincirleri, doğrudan göç, kır kent yerleşimcileri farkı ve kadın erkek farkı olmak üzere yedi genel değerlendirme başlığı oluşturmuştur. Ravenstein'in çalışmasına bakılırsa kadınların daha çok göç etme eğiliminde olduğunun yanı sıra erkeklerin ise ülkeler arasında ya da daha uzun mesafelerde göç eğiliminde olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca sonraki birçok kuramın

©TİMAD

dayanak noktası olan ekonomik nedenlerin göçte önemli rol oynadığı da Ravenstein'ın ulaştığı bir diğer analizdir (Çağlayan, 2006).

Petersen'in göç tipolojisi

Petersen, göçün farklı türlerini kategorize ederek beş göç tipi belirlemiştir. Petersen, bu kuram ile ilkel göç (doğal çevre etkisi), zorunlu göç (sosyal durumun yarattığı baskı), gönüllü göç, serbest göç (genellikle bireysel alınan kararlarla gerçekleşen göç), kitlesel göç (kollektif ve bağ göçü) gibi çeşitli göç türlerini tanımlamıştır. Bu kuram, göçmenlerin motivasyonlarını ve göç süreçlerini anlamak için farklı göç türlerini sınıflandırmaya katkı sağlamaktadır (Çağlayan, 2006).

Suriye'de iç savaşın tarihsel arka planı

Suriye toprakları tarih boyunca farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış, Osmanlı döneminde ise Doğu Akdeniz'in en önemli ticaret merkezlerinden biri haline gelmiştir (Tansü & Mustafa, 2020, s. 670). Ancak I. Dünya Savaşı sonrasında Fransız mandası altına giren Suriye, bağımsızlık mücadelesi boyunca sert askeri müdahalelerle karşılaşmış ve siyasal istikrarsızlık derinleşmiştir (Yılmaz, 2017, s. 5-9). Bu süreç, ülkenin toplumsal yapısında kalıcı bir baskı ve güvensizlik ortamı yaratmıştır.

1948 Arap-İsrail Savaşı sonrasında iktidara gelen Baas Partisi, Arap milliyetçiliği ve sosyalizmi birleştirme iddiasıyla ortaya çıkmış, ancak kısa sürede otoriter bir yönetim anlayışına evrilmiştir. Hafız Esad'ın 1971'de iktidarı ele almasıyla birlikte parti, özgürlük ve birlik söylemlerini terk ederek baskıcı bir rejim kurmuş, özellikle rejimi kabul etmeyen muhalif gruplar üzerinde yoğun bir kontrol mekanizması geliştirmiştir (Tansü & Mustafa, 2020, s. 670-671; Hamdo, 2024, s. 109). Bu durum, ülkenin dini ve etnik çeşitliliğini bir zenginlikten ziyade siyasal istikrarsızlığın kaynağı haline getirmiştir (AbuHasan, 2013, s. 9).

Baas Partisi'nin otoriter yapısı, yıllar boyunca toplumsal taleplerin bastırılmasına ve siyasal katılımın engellenmesine yol açmıştır. Halkın özgürlük, adalet ve eşitlik talepleri karşılanmadığı gibi, rejim giderek daha baskıcı ve saldırgan bir karakter kazanmıştır. Bu birikmiş baskı, 2011'de Arap Baharı dalgası Suriye'ye ulaştığında patlak vermiştir. Tunus ve Mısır'daki halk hareketlerinden etkilenen Suriyeliler, yıllardır biriken öfke ve adaletsizlik duygusuyla sokaklara çıkmış, ancak rejimin sert müdahaleleri bu süreci kısa sürede önü alınamaz bir iç savaşa dönüştürmüştür (Tansü & Mustafa, 2020, s. 670-671; Güvenç, 2021, s. 359).

©TİMAD

Suriye iç savaşının arka yüzü yalnızca Arap Baharı'nın etkisiyle açıklanamaz. Bu savaş, uzun yıllar boyunca biriken siyasal baskının, otoriter yönetim anlayışının ve toplumsal taleplerin karşılanmamasının bir sonucudur. Halkın özgürlük arayışı ile rejimin baskıcı tutumu arasındaki çatışma, ülkeyi derin bir iç savaşa sürüklemiş ve bölgesel dengeleri köklü biçimde değiştirmiştir.

Suriye iç savaşı ve Suriyeli göçü

Arap Baharı, 2010 yılında Tunus'ta üniversite mezunu ve işsiz bir genç olan Muhammed Bouazizi'nin ekonomik sıkıntılar nedeniyle pazarcılık yapmak zorunda kalması ve ardından kendini yakmasıyla başlamıştır. Bouazizi'nin eylemi, kısa sürede ülke çapında kitlesel protestoları tetiklemiş ve dalga halinde Mısır, Libya, Yemen gibi birçok ülkeye yayılmıştır. Ortadoğu'nun büyük bölümünü etkisi altına alan bu süreç, Suriye'de de derin bir kırılmaya yol açmıştır (Salmaşur & Şahin, 2020, s. 47). Suriye'de yaşanan karışıklıklar, her ne kadar Arap Baharı'nın bir devamı olarak görülse de kendi özgün dinamikleriyle şekillenerek önü alınması güç bir iç savaşa dönüşmüştür. 2011 yılında başlayan bu süreç, bölgesel dengeleri derinden sarsmış ve özellikle Suriye ile uzun bir sınır hattını paylaşan Türkiye'nin göç, güvenlik ve sosyo-ekonomik yapısını doğrudan etkilemiştir.

Suriye'de Mart 2011'de başlayan barışçıl gösteriler, güvenlik güçlerinin sert müdahaleleriyle hızla şiddetli çatışmalara dönüşmüştür. Dera'da iki gencin duvara yazdığı Halk rejimin değişmesini istiyor sloganı nedeniyle tutuklanmaları, halkın öfkesini artırmış ve kitlesel protestoları tetiklemiştir. Bu gelişmeler, kısa sürede ülke çapında "öfke günü" gösterilerine dönüşmüş, aşiretlerin de katılımıyla toplumsal hareket genişlemiştir. Ancak rejimin baskıcı tutumu ve Rusya'nın desteğiyle Esad yönetimi gücünü korumuş, bu durum iç savaşın derinleşmesine yol açmıştır (Eskioğlu, 2019, s. 18).

2011'de reform taleplerinin karşılanmaması ve güvenlik güçlerinin baskıcı uygulamaları, halkı tamamen bir iç savaşa sürüklemiştir. Bu süreçte ibadet özgürlüğü kısıtlanmış, sağlık hizmetlerine erişim engellenmiş ve iletişim araçları yasaklanarak dış dünyaya bilgi akışı kontrol altına alınmıştır. Halkın direnişi sonucunda Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) ve Suriye Ulusal Konseyi (SUK) kurulmuş, ancak rejimin şiddeti daha da artmıştır. Uluslararası Kızılhaç Komitesi 2012'de Suriye'deki durumu "iç savaş" olarak tanımlamıştır (Eskioğlu, 2019, s. 15).

Türkiye, bu süreçte hem sınır komşusu olması hem de artan mülteci hareketliliği nedeniyle doğrudan etkilenmiştir. 29 Nisan 2011'de Hatay/Cilvegözü sınır kapısından 252

©TİMAD

Suriyelinin Türkiye'ye girişiyle başlayan göç dalgası, kısa sürede milyonlara ulaşmıştır. 2011'de 14.237 kişi koruma altına alınırken, 2018'de bu sayı 3.589.384'e yükselmiştir (Tunca & Karadağ, 2018, s. 49). Türkiye'nin uyguladığı "Açık Kapı Politikası" insani bir çözüm sunmuş olsa da yoğun göç dalgası ekonomik ve sosyal sorunları beraberinde getirmiştir. Konut fiyatlarının yükselmesi, hayat pahalılığının artması, çocuk işçiliğinin yaygınlaşması ve uyum sorunları hem yerel halkı hem de Suriyeli göçmenleri etkilemiştir (Salmaşur & Şahin, 2020, s. 53).

Suriye'den Türkiye'ye yönelen bu kitlesel hareketlilik, yalnızca siyasi baskı ve güvenlik sorunlarıyla açıklanabilecek bir olgu değildir. Göçün ekonomik, toplumsal ve kültürel boyutları iç içe geçerek, bireylerin kararlarını ve toplulukların yönelimlerini şekillendirmiştir. Bu durum, göçün tek bir nedene indirgenemeyeceğini; farklı düzeylerde işleyen mekanizmaların birlikte değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Türkiye'nin deneyimi, göçün hem bireysel hem de yapısal dinamiklerle bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır. Suriyeli göçmenlerin hareketliliği, kimi zaman ekonomik fırsat arayışıyla, kimi zaman ise güvenlik kaygısıyla yönlenmiş; aynı zamanda uluslararası sistemin ve bölgesel dengelerin etkisi altında biçimlenmiştir. Bu çok katmanlı süreç, göç kuramlarının sunduğu farklı perspektiflerin birlikte düşünülmesi gerektiğini sezdirerek, kuramsal tartışmalarla empirik gerçeklik arasında güçlü bir bağ kurmaktadır.

YÖNTEM

Araştırma grubu

Bu çalışma nitel bir araştırma olarak tasarlanmış olup herhangi bir örneklem grubuna dayanmamaktadır. Araştırmanın evrenini göç kuramları ve göç literatürü oluşturmaktadır. Çalışmada, Suriye iç savaşı ve Türkiye'ye yönelen göç hareketleri kuramsal çerçevede incelenmiş, örneklem yerine literatür taraması yöntemi kullanılmıştır.

Veri toplama araçları

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak akademik literatür taraması kullanılmıştır. Konu ile ilgili kitaplar, makaleler, raporlar ve uluslararası kuruluşların yayımladığı belgeler incelenmiştir. Literatür taraması, göç kuramlarının tarihsel gelişimi ve güncel tartışmalarını ortaya koymak amacıyla sistematik biçimde gerçekleştirilmiştir.

Verilerin toplanması

Araştırmada veri toplama süreci, göç kuramları ve Suriye iç savaşı bağlamında yayımlanmış akademik kaynakların incelenmesiyle yürütülmüştür. İlgili kaynaklar belirlenen

©TİMAD

anahtar sözcükler üzerinden taranmış, içerik analizi yöntemiyle sınıflandırılmış ve kuramsal yaklaşımlar bağlamında değerlendirilmiştir.

Verilerin analizi

Toplanan veriler nitel içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Göç kuramları, tarihsel gelişim ve güncel tartışmalar çerçevesinde kategorilere ayrılmış; Suriye iç savaşı ve Türkiye örneği üzerinden kuramsal değerlendirmeler yapılmıştır. Bulgular, literatürden elde edilen verilerin karşılaştırmalı analiziyle yorumlanmıştır.

BULGULAR

Suriyeli göçünün göç kuramlarıyla karşılaştırmalı analizi

Suriye iç savaşı sonrasında ortaya çıkan kitlesel göç hareketleri, kuramların sunduğu farklı perspektiflerle açıklanabilecek çok boyutlu bir olgudur. Örneğin, savaş ve baskı ortamı Everett Lee'nin itme-çekme kuramında tanımlanan itici faktörleri açık biçimde ortaya koyarken; Türkiye'nin sunduğu güvenlik ve insani yardım olanakları çekici faktörler olarak işlev görmüştür. Aynı zamanda göçün aile temelli stratejilerle gerçekleşmesi, işgücü göçünün yeni ekonomisi teorisinin öngördüğü karşılıklı bağımlılık dinamiklerini yansıtmaktadır. Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de düşük ücretli ve güvencesiz işlerde yoğunlaşması ise dual işgücü piyasası teorisinin öngörüleriyle örtüşmektedir. Dahası, göçmen ağlarının ve uluslararası ilişkilerin süreci şekillendirmesi göç sistemleri teorisinin önemini göstermektedir. Bu bağlamda, Suriye'den Türkiye'ye yönelen göç hareketi, tek bir kuramla açıklanamayacak kadar karmaşık olup, farklı kuramsal yaklaşımların birlikte değerlendirilmesiyle daha kapsamlı bir biçimde anlaşılabilmektedir.

Neoklasik ekonomik göç kuramına göre Suriyeli göçü

Neoklasik yaklaşım, göçü ücret farkları ve istihdam olanakları arasındaki rasyonel karşılaştırma olarak açıklar. Suriye iç savaşı sonrası Türkiye'ye yönelen kitlesel göçlerde, güvenlik belirleyici olsa da uzun dönemde kararların işgücü piyasası koşullarına duyarlılaştığı; düşük vasıflı işlerde ücret farklarının ve kayıt dışı istihdamın göçün sürdürülmesinde rol oynadığı görülmektedir. Türkiye'de bölgesel ücret farklılıkları ile Suriyeli göçmenlerin mekânsal dağılımı arasındaki örtüşme, neoklasik ekonomik göç kuramının öngördüğü "piyasa dengelenmesi" dinamiklerinin emek arzı tarafında çalıştığını gösterebilir; ancak kuramın tek başına zorunlu göçün ilk itkisini açıklamakta sınırlı kaldığı da açıktır. Bununla birlikte, göçmenlerin yerleşim tercihleri yalnızca ekonomik rasyonaliteye değil, sosyal ağların ve topluluk dayanışmasının sağladığı destek mekanizmalarına da bağlıdır (Çağlayan, 2006, s. 70; Massey ve ark., 2014).

©TİMAD

Tablo 2. Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de yoğunlaştığı dört il

İl	Suriyeli Sayısı	İl Nüfusu (TÜİK, 2025)	Suriyeli Oranı (%)
İstanbul	500,000	15,9 milyon	3,1 %
Gaziantep	450,000	2,2 milyon	20,4 %
Şanlıurfa	370,000	2,1 milyon	17,6 %
Hatay	350,000	1,7 milyon	20,5 %

(Göç İdaresi Başkanlığı (GİB), 2025).

Tablo 2'de de görüldüğü üzere İstanbul gibi metropol bir şehirde göçmen yoğunluğunun olması düşük vasıflı işgücüne talep ve hizmet sektöründeki kayıt dışı istihdamla açıklanabilir. Gaziantep, Şanlıurfa ve Hatay gibi Suriye sınırına yakın şehirlerde göçmen yoğunluğu ise tarım ve küçük ölçekli sanayi işgücüne duyulan ihtiyaçla birlikte düşük ücretli işgücü piyasası, neoklasik kuramın öngördüğü "ücret farkı – işgücü arzı dengesi" dinamiklerini doğrulamaktadır. Zorunlu göçün ilk itkisi güvenlik olsa da uzun dönemde Suriyelilerin mekânsal dağılımı bölgesel ücret farklılıkları ve işgücü talebiyle uyumlu biçimde şekillenmiştir. Dolayısıyla bu durum, neoklasik kuramın mekânsal işleyişini somutlaştırmaktadır.

İşgücü göçünün yeni ekonomisi teorisine göre Suriyeli göçü

Yeni ekonomi yaklaşımı, göç kararını bireyden hane halkına genişleterek risk paylaşımı ve gelir çeşitlendirmeyi vurgular. Suriye'den Türkiye'ye göçte aile içi stratejilerin belirginleştiği; bir üyenin sınır ötesi çalışarak hanenin gelir akışını istikrara kavuşturduğu ve kalanların Türkiye'de, Suriye'de bakım ve dayanışma rollerini sürdürdüğü görülür. Bu yapı, zorunlu hareketlilikle başlayan sürecin "hane temelli ekonomik rasyonalitesi"yle devam ettiğini ve göç ağları üzerinden maliyetlerin düşürülerek risklerin dağıtıldığını gösterir (Massey ve ark., 2014; Arı, 2024b).

Tablo 3. 2025 yılı Türkiye'de Suriyeli göçmen sayısı ve yaş grupları

Yaş Grubu	Erkek	Kadın	Toplam
0–4	205,666	192,582	398,248
5–17	483,741	457,681	941,422
18–64	712,513	659,359	1,371,872
65+	20,807	25,690	46,497
Toplam	**1,422,727**	**1,335,312**	**2,758,039**

(GİB, 2025).

Tablo 3'e bakıldığında Türkiye'deki işgücünün yeni ekonomisi teorisi, hane temelli stratejileri uyarınca Suriyelilerin büyük kısmının aile grupları halinde Türkiye'de bulunduğunu göstermektedir. Bu, yeni ekonomi yaklaşımının öngördüğü risk paylaşımı ve gelir çeşitlendirmesi ile uyumlu bir duruma işaret etmektedir. Ayrıca teorinin gelir akışının

©TİMAD

istikrarı varsayımına göre İstanbul ve Gaziantep gibi illerde yoğunlaşma, hanelerin işgücü piyasasına entegre olarak istikrarlı gelir akışları oluşturduğunu gösterebilir. Teorinin bakım ve dayanışma varsayımına göre ise kadın ve çocukların yüksek oranı, hanelerin bir kısmının Türkiye'de ekonomik faaliyet yürütürken diğerlerinin bakım ve dayanışma rollerini sürdürdüğü söylenebilir.

Dual işgücü piyasası teorisine göre Suriyeli göçü

Dual piyasa yaklaşımı, göçmen emeğinin ikincil segmentte (düşük ücret, düşük statü, kırılgan koşullar) yoğunlaştığını savunur. Türkiye'de Suriyeli göçmenlerin tarım, inşaat, tekstil ve hizmetler gibi sektörlerde kayıt dışı, esnek ve düşük ücretli pozisyonlarda odaklanması bu ayrışmayı doğrular. Yerli işgücünün kaçındığı işlerin göçmen emeği ile doldurulması, kuramın talep yönlü açıklamasını güçlendirirken; statü bariyerlerinin sosyal uyumda kalıcı eşitsizlikler ürettiğine işaret eder (Şimşek, 2018; Arı, 2024b).

Tablo 4. 2024–2025 yılları Türkiye'deki Suriyelilerin çalıştığı sektörler

Sektör	Suriyeli Çalışan Oranı	Özellikler
Tarım	%24	Mevsimlik, düşük ücret, kayıt dışı
İnşaat	%21	Geçici, güvencesiz, iş kazası riski yüksek
Tekstil	%18	Atölye tipi üretim, düşük statü, kadın emeği yoğun
Hizmetler	%27	Temizlik, bakım, küçük esnaf yanında çalışma
Diğer	%10	Küçük ölçekli sanayi, geri dönüşüm, sokak satıcılığı

(Şimşek, 2018; Arı, 2024b; GİB, 2025).

Tablo 4'e bakıldığında dual işgücü piyasası teorisi varsayımlarına uygun şekilde Türkiye'deki Suriyelilerin teoride ikincil segment olarak belirtilen düşük ücret, düşük statü ve güvencesizlikle tanımlanan sektörlerde yoğunlaştıkları görülmektedir. Teorinin talep yönlü açıklama varsayımı uyarınca yerli işgücünün kaçındığı işlerin göçmen emeğiyle doldurulması, kuramın talep odaklı yönünü doğrulamaktadır. Teorinin diğer bir varsayımı olan statü bariyerleri uyarınaca sektördeki bu ayrışma, sosyal uyumda kalıcı eşitsizliklere neden olurken göçmenler ise ikincil işgücü segmenti içine hapsolmaktadır.

Petersen'in göç tipolojisine göre Suriyeli göçü

Petersen'in tipolojisi, zorunlu, gönüllü, serbest ve kitlesel göç türlerini ayırt ederek motivasyon–süreç farklılıklarını görünür kılar. Suriye krizinde ilk dalga açık biçimde "zorunlu–kitlesel" nitelik taşırken, sonraki aşamalarda ekonomik fırsat arayışı ve aile birleşmeleri "gönüllü/serbest" bileşenleri güçlendirmiştir. Bu tipolojik çerçeve, aynı koridor içinde farklı göç türlerinin eşzamanlı varlığını ve politikaların bu çeşitliliği gözetmesi gerektiğini gösterir (Çağlayan, 2006, s. 75–77; Arı, 2024a). Suriye–Türkiye hattındaki göç, güvenlikten piyasaya, aile stratejilerinden ulusötesi ağlara uzanan çok katmanlı dinamiklerle

©TİMAD

şekillenmiştir. Bu nedenle tek bir kuram yerine, tamamlayıcı perspektiflerin birlikte kullanımı hem nedenleri hem de sonuçları anlamada daha sağlam bir analitik zemin sunar (Massey ve ark., 2014; Şimşek, 2018; Güzel & Gencer, 2021; Arı, 2024b).

Tablo 5. Göç türleri ve Türkiye'deki Suriyelilerin sayısal görünümü

Göç Türü	Açıklama	Türkiye'deki Suriyeliler (2025)	Örnek İller
Zorunlu Göç	Savaş ve güvenlik nedeniyle kitlesel hareket	2,758,039 kişi (toplam geçici koruma)	Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay
Kitlesel Göç	2014–2018 arasında hızlı artış, 3,6 milyon zirve	2018'de 3,6 milyon	Sınır illeri
Gönüllü Göç	Ekonomik fırsat arayışı, işgücü piyasasına giriş	18–64 yaş grubu: 1,371,872 kişi	İstanbul, Bursa, İzmir
Serbest Göç	Aile birleşmeleri, sosyal ağlar üzerinden hareket	Kadın ve çocuklar: 1,339,670 kişi (%48,6)	İstanbul, Ankara

(Şimşek, 2018; Güzel & Gencer, 2021; GİB, 2025).

Tablo 5'e bakıldığında Petersen'in göç tipolojisi varsayımlarının Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin durumunu açıkladığı görülmektedir. Kuramın varsayımlarından zorunlu–kitlesel göç varsayımı uyarınca 2011–2018 arasında hızla artan Suriyeli sayısı, Petersen'in zorunlu–kitlesel kategorisini somutlaştırmaktadır. Gönüllü/serbest göç varsayıma göre 2018 sonrası durağanlaşan toplam sayı, ekonomik fırsat arayışı ve aile birleşmelerinin öne çıktığını göstermektedir. Çok katmanlı dinamikler varsayımına göre ise GİB verileri, göçün hem güvenlik hem de işgücü piyasası ve aile stratejileri üzerinden şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Ravenstein'ın göç kuramına göre Suriyeli göçü

Suriye iç savaşı sonrasına yaşanan göçü kuramlar çevresinde ele aldığımız da göçün alt nedenlerini daha iyi anlamış olacağız. İlk kuram olan Ravenstein'ın göç kuramıdır. Bu kurama göre Suriyeli göçünün en önemli sebebi Ravenstein'ın göç ve mesafe vurgusundan kaynaklanmaktadır. Bilindiği üzere Suriye, Türkiye ile sınır komşusudur. Bu da oradaki yerel halkın Türkiye'yi tercih etmelerinde büyük bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Mültecilerin çoğu kısa bir mesafeye göç etme eğiliminde olması bu fikri destekler niteliktedir. Ayrıca Türkiye'ye gelen göçmenlerin zaman içerisinde de hedef ülkede yer değiştirdikleri de bilinmektedir. Bu değişikliğin arka perdesinde de Ravenstein'a göre göçün boyutu göç edilen şehrin iş fırsatları, sosyoekonomik yapısı yatmaktadır. Buna ilaveten bir yerde sanayi ve ticaret gelişirse çevreden merkeze doğru insanlar göç etmeye başlar. Ticaret ve sanayinin gelişmesine paralel olarak kentsel bağlamda hızlı bir ekonomik büyüme meydana gelince bu bölge çekiciliğini arttırır. Ve hedef ülkeye gelen göçmenler bu doğrultuda iç göç etmeye başlar. Bunun alt nedeni ise göçmenlerin ve daha iyi bir yaşama sahip olma arzusu

©TİMAD

yatmaktadır. Ravenstein'a göre göçmenler sadece bu etkenlerle göç etmezler. Bunu dışında doğrudan merkeze yapılan göçlerde bulunmaktadır. Mesafeli göçlerde göçmenler büyük ticari ve endüstriyel merkezlere yönelmekte ve bu coğrafyalara adım atmadan doğrudan yerleşmeyi tercih etmektedirler. Ravenstein'ın ortaya attığı bir diğer tez ise kadınların erkeklere göre daha fazla göç etme eğiliminde olduğu görüşüdür (Çağlayan, 2006).

Tablo 6. Ravenstein'ın göç kuramına göre Türkiye'deki Suriyeli göçmenler

Göç Unsuru	Ravenstein'ın Tezi	Türkiye'deki Suriyeliler (2025)	Örnek İller
Kısa Mesafe Göçü	Göçmenler çoğunlukla yakın mesafelere gider	2.758.039 Suriyeli Türkiye'de (çoğu sınır illerinde)	Gaziantep (450k), Şanlıurfa (370k), Hatay (350k)
Sanayi/Ticaret Merkezleri	Ekonomik merkezler göç çeker	İstanbul'da ~500,000 Suriyeli	İstanbul, Bursa, İzmir
İç Göç (Türkiye içinde)	Göçmenler hedef ülkede yer değiştirir	Sınır illerinden metropollere geçiş	İstanbul, Ankara, İzmir

(Çağlayan, 2006; GİB, 2025).

Tablo 6'ya bakıldığında Ravenstein'ın göç kuramı, Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye yönelişini açıklamada oldukça işlevsel bir çerçeve sunmaktadır. Göç İdaresi Başkanlığı'nın 2025 verilerine göre Türkiye'de geçici koruma kapsamındaki Suriyeli sayısı 2 milyon 758 bin 39'dur ve bu nüfusun önemli bir kısmı sınır illerinde yoğunlaşmaktadır; Gaziantep'te yaklaşık 450 bin, Şanlıurfa'da 370 bin ve Hatay'da 350 bin Suriyeli yaşamaktadır. Bu durum Ravenstein'ın "kısa mesafe göçü" tezini doğrular niteliktedir, zira göçmenler öncelikle en yakın ve erişilebilir ülkeye yönelmiştir. Bununla birlikte İstanbul gibi sanayi ve ticaret merkezlerinde yaklaşık 500 bin Suriyelinin bulunması, kuramın "ekonomik merkezlerin göç çekiciliği" vurgusunu somutlaştırmaktadır. Ayrıca GİB verileri, göçmenlerin Türkiye içinde sınır illerinden metropollere doğru hareket ettiğini göstermekte, bu da Ravenstein'ın iç göç ve ekonomik fırsatlara bağlı yeniden yerleşim tezini desteklemektedir. Ayrıca daha önce tablo 3'te verildiği gibi cinsiyet ve yaş dağılımına bakıldığında ise kadın ve çocukların toplamda %73,3 gibi yüksek bir oran oluşturması, göçün hane temelli karakterini ve bakım rollerinin göç sürecinde belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Böylece Suriyeli göçü, Ravenstein'ın mesafe, ekonomik merkezler ve cinsiyet farklılıkları üzerine kurduğu ilkelerle doğrudan örtüşmekte ve Türkiye'deki sayısal veriler bu kuramsal çerçeveyi güçlü biçimde desteklemektedir.

Kesişen fırsat kuramına göre Suriyeli göçü

Kesişen Fırsatlar Kuramı, Suriyeli göçünü anlamada iki temel boyutu öne çıkarır: mesafe ve fırsatların miktarı. Stouffer'ın (1940) geliştirdiği bu kurama göre göçmenler, göç

©TİMAD

edecekleri mesafeyi ve hedef bölgede mevcut fırsatların yoğunluğunu dikkate alarak hareket ederler. Suriye'nin Türkiye ile sınır komşusu olması, göçün ilk dalgasında belirleyici olmuş; Suriyeliler en yakın güvenli ülkeye yönelmiştir. Bu durum, daha önce Tablo 6'da gösterilen sınır illerindeki yoğunlaşma (Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay) ile doğrudan örtüşmektedir. Ancak Göç İdaresi Başkanlığı (GİB) verileri, göçmenlerin zamanla İstanbul, Bursa ve İzmir gibi sanayi ve ticaret merkezlerine kaydığını göstermekte; bu da kuramın "fırsatların yoğun olduğu merkezlere yönelim" tezini doğrulamaktadır.

Türkiye'ye yönelik Suriyeli göçünün demografik yapısı kesişen fırsat kuramının varsayımlarını desteklemektedir. Daha önce Tablo 3'te verilen yaş ve cinsiyet dağılımı verileri Suriyelilerin %73,3'ünün kadın ve çocuklardan oluştuğunu ortaya koymaktadır. Bu, göçün yalnızca bireysel değil, hane temelli fırsat arayışıyla gerçekleştiğini ve bakım–gelir rollerinin göç sürecinde belirleyici olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla Suriyeli göçü, Stouffer'ın kuramında vurgulanan mesafe yakınlığı ve ekonomik fırsatların çekiciliği ilkeleriyle doğrudan örtüşmekte; hem Tablo 3'teki demografik veriler hem de Tablo 6'daki sınır–mesafe bulguları bu kuramsal çerçevenin Türkiye bağlamında geçerliliğini güçlü biçimde desteklemektedir (Stouffer, 1940; Wadycki, 1975).

Everet Lee'nin itme-çekme kuramına göre Suriyeli göçü

Lee'nin itme-çekme kuramına göre göç hareketliliğini başlatan kaynak ülkede itici olarak belirttiği durumlar ve hedef ülkede göçmene çekici gelen durumlar söz konusudur. İtme olarak gösterilen nedenler; insanların kendi ülkelerinde yaşadıkları sosyo-kültürel ve ekonomik sıkıntılar olur iken çekme olarak ifade ettiği durum ise; insanların saydığımız sebeplerden ötürü daha iyi durumda olan ülkelere veya bölgelere göç etmesi gösterilebilir. Yani Suriye'den Türkiye'ye yapılan göçlere baktığımızda kaynak ülkede var olan baskı, şiddet, ekonomik yetersizlik, sağlık hizmetlerinin yetersizliği vb. sebepler itici sebepler arasında gösterilebilir. Türkiye'yi çekici hale getiren faktörler arasına, iş olanakları, şiddet ve baskıdan kaçma, sağlık ve sosyal hizmetlerinin iyi olması vb. özellikleri alabiliriz (Çağlayan, 2006).

©TİMAD

Tablo 7. Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin itici ve çekici faktörler ile sayısal görünümü

Faktör Türü	Açıklama	Türkiye'deki Suriyeliler (2025)	Örnek İller
İtici Faktörler (Suriye)	Savaş, baskı, şiddet, ekonomik yetersizlik, sağlık hizmetlerinin çöküşü	2011–2018 arasında kitlesel göç dalgası (2018'de 3,6 milyon kişi)	Sınır illerine yönelim
Çekici Faktörler (Türkiye)	Güvenlik, iş olanakları, sağlık ve sosyal hizmetler, eğitim fırsatları	2025 itibarıyla 2,758,039 Suriyeli geçici koruma altında	İstanbul (500k), Gaziantep (450k), Şanlıurfa (370k), Hatay (350k)
İç Göç (Türkiye içinde)	Göçmenlerin sınır illerinden metropollere geçişi	İstanbul, Bursa, İzmir'de artan yoğunluk	Sanayi ve ticaret merkezleri

(Çağlayan, 2006; GİB, 2025).

Tablo 7'ye bakıldığında Everett Lee'nin İtme–Çekme Kuramı Suriyeli göçünü açıklamada doğrudan geçerlilik kazanmaktadır. Kaynak ülke olan Suriye'de savaş, baskı, şiddet, ekonomik yetersizlik ve sağlık hizmetlerinin çöküşü gibi unsurlar göçü tetikleyen itici faktörler olarak öne çıkmış; bu nedenle 2011–2018 arasında kitlesel göç dalgası yaşanmış ve 2018'de sayı 3,6 milyona ulaşmıştır. Buna karşılık Türkiye'de güvenlik, iş olanakları, sağlık ve sosyal hizmetler ile eğitim fırsatları göçmenler için çekici faktörler oluşturmuş; 2025 itibarıyla 2 milyon 758 bin Suriyeli geçici koruma altında bulunmakta ve bu nüfus İstanbul, Gaziantep, Şanlıurfa ve Hatay gibi illerde yoğunlaşmaktadır. Ayrıca kuramın öngördüğü şekilde göçmenlerin sınır illerinden sanayi ve ticaret merkezlerine doğru yönelmesi, yani iç göç hareketleri, İstanbul, Bursa ve İzmir'de artan Suriyeli yoğunluğu ile somutlaşmaktadır. Dolayısıyla Tablo 7'deki veriler, Lee'nin kuramında vurgulanan itici–çekici dinamiklerin Türkiye bağlamında güçlü bir şekilde doğrulandığını göstermektedir.

Merkez çevre kuramına göre Suriyeli göçü

Merkezdeki gelişmiş ülkeler, kendi ülkelerinde emek ve iş gücü pahalı olduğu için çevre ülkelerin ucuz iş gücünü kullanmaktadırlar. Suriye'den gelen göçmenlerde işsizliğini gidermek için de bu duruma göz yummaktadırlar. Bu durum merkez ve çevre ülkeler arasındaki birbirine bağımlılık ilişkilerini derinleştirmektedir. Fakat dışarıdan iyi gibi görünse bu kuramın bir takım olumsuz özellikleri de vardır. Örneğin; yerel işçinin aldığı paranın değerinin düşmesine yol açmaktadır. Yani işveren daha uygun bir işçiyi talep etmesi sebebiyle işçi sorunu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bu kuram çerçevesinde bakıldığında zor durumda kalan göçmenlerden faydalanmak tam manasıyla emek sömürüsü olarak karşımıza çıkmaktadır (Çağlayan, 2006).

©TİMAD

Tablo 8. Merkez–çevre kuramı çerçevesinde Suriyeli göçü

Unsur	Kuramın Vurgusu	Türkiye'deki Suriyeliler (2025)	Örnek İller
Çevre → Merkez Bağımlılığı	Merkez ülkeler ucuz işgücü talep eder	2,758,039 Suriyeli geçici koruma altında	Gaziantep (450k), Şanlıurfa (370k), Hatay (350k)
Ucuz İşgücü Kullanımı	Göçmenler düşük ücretli, kayıt dışı işlerde yoğunlaşır	Tarım, inşaat, tekstil, hizmet sektörlerinde yaygın	Gaziantep, Şanlıurfa, İstanbul
Merkez Çekiciliği	Sanayi ve ticaret merkezleri göçmenleri çeker	İstanbul'da 500,000 Suriyeli	İstanbul, Bursa, İzmir
Olumsuz Etkiler	Yerel işçilerin ücretleri baskılanır, emek sömürüsü riski	Kayıt dışı istihdam oranı yüksek	Özellikle sınır illeri ve büyük şehirler

(GİB, 2025)

Tablo 8'e bakıldığında, Merkez–Çevre Kuramı Suriyeli göçünü açıklamada somut bir çerçeve sunmaktadır. Göç İdaresi Başkanlığı (GİB) verilerine göre 2025 itibarıyla 2 milyon 758 bin Suriyeli geçici koruma altında bulunmakta ve bu nüfusun önemli bir kısmı Gaziantep, Şanlıurfa ve Hatay gibi sınır illerinde yoğunlaşırken, İstanbul gibi sanayi ve ticaret merkezlerinde de yaklaşık 500 bin Suriyeli yaşamaktadır. Bu dağılım, kuramın öngördüğü şekilde çevre bölgelerin ucuz işgücü kaynağı, merkez bölgelerin ise bu emeği çeken üretim ve ticaret merkezleri olduğunu göstermektedir. Suriyelilerin tarım, inşaat, tekstil ve hizmet sektörlerinde düşük ücretli ve kayıt dışı işlerde yoğunlaşması, merkez–çevre ilişkisini Türkiye içinde görünür kılmakta; aynı zamanda yerel işçilerin ücretlerinin baskılanmasına ve göçmen emeğinin sömürülmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla Tablo 8'deki veriler, Suriyeli göçünün merkez–çevre kuramında vurgulanan karşılıklı bağımlılık ilişkisini ve beraberinde gelen eşitsizlikleri Türkiye bağlamında güçlü biçimde doğrulamaktadır.

Göç sistemleri ve network kuramına göre Suriyeli göçü

Bu kuram göç sistemleri teorisiyle benzer şekilde ülkeler arası kalıcı ilişkilerin (ticaret, siyaset, güvenlik, diaspora ağları) zamanla "göç sistemleri" oluşturduğunu ve akışları kurumsallaştırdığını savunur. Bu kuramın göç sitemleri kuramından farkı ise göç bağlarının aile ilişkileriyle kurulmasıdır. Bu kurama göre; göç eden insanların göç ettikleri ülkelere ve bu ülkeler arasında kurmuş oldukları sosyal ağlara ve bu sayede yapmış oldukları göç hareketliliğini ele almaktadır. Göçmenler arasındaki ilişkiler ağı geldikleri ve yeni yerleşmiş oldukları ülkelerde eski göçmenler, yeni göçmen ve göçmen olmayan insanlar arasında köken bakımından soydaşlık dediğimiz kişiler arası bağlardır. Suriye'den gelen göçmenler daha önce Türkiye'ye yerleşmiş olan akrabaları, tanıdıkları sayesinde yeni ülkeye daha çabuk adapte olabilecektir. Böylece uyum sorunu fazla yaşamamış olacaklardır. Fakat bu kuramın olumsuz yanlarından biri yeni gelen göçmenler sadece kendi tanıdıklarıyla ilişki içerisinde olduklarından dolayı gettolaşma sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu da hedef ülkedeki insanlarla olan ilişkilerin gelişmesine engel olacaktır (Çağlayan, 2006, s. 82; Arı, 2024b).

©TİMAD

Tablo 9. Göç sistemleri ve network kuramı çerçevesinde Suriyeli göçü

Unsur	Kuramın Vurgusu	Türkiye'deki Suriyeliler (2025)	Örnek İller
Sosyal Ağlar	Göçmenler akraba ve tanıdıklar üzerinden bağ kurar	2,758,039 Suriyeli geçici koruma altında	Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay
Diaspora Etkisi	Önceden yerleşmiş göçmenler yeni gelenlere destek olur	İstanbul'da 500,000 Suriyeli	İstanbul, Bursa, İzmir
Uyum Kolaylığı	Sosyal bağlar uyumu hızlandırır	Kadın ve çocuk oranı %73,3	Aile temelli göç yoğunluğu
Gettolaşma Riski	Göçmenler sadece kendi çevreleriyle ilişki kurar	Yoğun Suriyeli mahalleler	İstanbul, Gaziantep, Şanlıurfa

(Arı, 2024b; GİB, 2025).

Tablo 9'a bakıldığında, Göç Sistemleri ve Network Kuramı Suriyeli göçünü açıklamada sosyal bağların belirleyici rolünü ortaya koymaktadır. Suriyelilerin Türkiye'ye yönelmesinde sınır illerindeki akraba ve tanıdık ilişkileri önemli bir etken olmuş, bu sosyal ağlar göç kararlarını kolaylaştırmıştır. İstanbul gibi büyük merkezlerde önceden yerleşmiş Suriyelilerin varlığı ise yeni gelenlerin uyum sürecini hızlandırmış, diaspora etkisi kuramın öngördüğü şekilde somutlaşmıştır. Ayrıca Tablo 3'te görülen kadın ve çocuk ağırlığı, göçün hane temelli karakterini ve sosyal bağların uyumu destekleyen yönünü göstermektedir. Bununla birlikte, bu ağların aşırı yoğunluğu göçmenlerin yalnızca kendi çevreleriyle sınırlı kalmasına yol açarak gettolaşma riskini artırmakta ve yerel toplumla ilişkilerin gelişmesini engellemektedir. Dolayısıyla Tablo 9'daki veriler, Suriyeli göçünün network kuramında vurgulanan hem uyumu kolaylaştıran hem de toplumsal bütünleşmeyi sınırlayan çift yönlü dinamikleri Türkiye bağlamında güçlü biçimde doğrulamaktadır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmada elde edilen bulgular, göçün yalnızca bireysel tercihlerden ibaret olmadığını; savaş, siyasi gelişmeler ve sosyoekonomik koşullar gibi çok boyutlu dinamiklerle şekillendiğini ortaya koymaktadır. Suriye iç savaşı örneğinde görüldüğü üzere, zorunlu göç hareketleri Türkiye'nin toplumsal yapısı, kamu düzeni ve ekonomik dengeleri üzerinde derin etkiler yaratmıştır. Göçmenlerin barınma, eğitim, sağlık ve istihdam alanlarında karşılaştıkları sorunlar, göç yönetiminin kurumsal kapasitesini sınamış ve yeni politika arayışlarını gündeme getirmiştir. Bu bulgular, göçün hem bireysel hem de toplumsal düzeyde dönüştürücü bir süreç olduğunu göstermektedir.

Literatürdeki çalışmalar da bu sonuçları destekler niteliktedir. Abadan-Unat (2002) göç kuramlarının tek bir açıklama modeli sunamayacağını, farklı disiplinlerin katkısıyla çok boyutlu bir çerçeveye ihtiyaç duyulduğunu vurgulamaktadır. Çağlayan (2006) ve İnce (2019) göçün ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlarının çeşitliliğini öne çıkararak, göç süreçlerinin

©TİMAD

her toplumda farklı nitelikler kazandığını belirtmektedir. Somuncu (2006) göçün işgücü hareketleri üzerinden açıklanabileceğini ifade ederken, Ravenstein'in (1885) göç yasalarına göre göç sosyokültürel bağlamda önemli bir başlangıç noktası oluşturmaktadır. Lee'nin (1966) itme-çekme kuramı ise Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye yöneliminde savaş ve güvenlik sorunları gibi itici faktörlerle, güvenli ortam ve sosyal hizmetler gibi çekici faktörlerin birlikte rol oynadığını doğrulamaktadır. Castles ve Miller (2008) göçün tarihsel süreçte toplumsal kurumları dönüştürdüğünü ortaya koyarken, güncel literatür (Al-Khudairy, 2024; Turner ve ark., 2025) göçün artık iklim değişikliği, küresel eşitsizlikler ve politik rejimlerle de ilişkilendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Sonuç olarak, bu çalışma göçün kavramsal ve kuramsal boyutlarını Suriye iç savaşı ve Türkiye örneği üzerinden ele alarak, göç yönetimi ve toplumsal entegrasyon süreçlerine yönelik yeni kuramsal yaklaşımların geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Bulgular, göçün yalnızca bir yük değil, aynı zamanda sosyoekonomik yapıyı dönüştüren bir fırsat olarak da değerlendirilebileceğini göstermektedir. Literatürle birlikte düşünüldüğünde, göç araştırmalarının klasik kuramların ötesine geçerek çağdaş toplumsal ve küresel sorunlarla ilişkilendirilmesi gerekmektedir.

Öneriler

Türkiye'nin yakın dönemde ülke içine yaşanan göçler dolayısıyla göç yönetiminde edindiği deneyim, ulusal düzeyde daha kapsamlı entegrasyon politikalarının geliştirilmesi için önemli bir zemin sunmaktadır. Eğitim, sağlık ve istihdam alanlarında göçmenlere yönelik sürdürülebilir programların oluşturulması hem toplumsal uyumun güçlendirilmesi hem de ekonomik katkıların artırılması açısından gereklidir.

Göçün etkilerinin yoğun hissedildiği bölgelerde yerel yönetimlerin kapasitesinin artırılması, hizmetlerin daha etkin ve koordineli biçimde sunulmasını sağlayacaktır. Bu durum, göçmenlerin temel ihtiyaçlara erişimini kolaylaştırırken aynı zamanda toplumsal uyum süreçlerini hızlandıracaktır.

Göçün küresel bir olgu olduğu dikkate alındığında, uluslararası iş birliğinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin uluslararası kuruluşlar ve diğer devletlerle ortak çözümler geliştirmesi, yük paylaşımı ve göç yönetiminde daha dengeli bir yaklaşımın benimsenmesine olanak tanıyacaktır.

©TİMAD

Gelecek araştırmalar açısından, göçmenlerin toplumsal entegrasyonu, kimlik ve aidiyet süreçleri ile göçün uzun vadeli sosyoekonomik etkileri üzerine daha fazla ampirik çalışma yapılması desteklenebilir.

Sınırlılıklar ve güçlü yönler

Bu çalışmanın güçlü yönü, göç kuramlarının tarihsel gelişimini ve güncel tartışmalarını Suriye iç savaşı örneği üzerinden sistematik biçimde ele alması ve literatürdeki farklı yaklaşımları karşılaştırmalı biçimde değerlendirmesidir. Disiplinler arası kaynakların kullanılması, göçün çok boyutlu doğasının anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte, araştırma yalnızca literatür taramasına dayandığı için ampirik doğrulama açısından sınırlı kalmaktadır. Ayrıca çalışma coğrafi olarak Türkiye örneğiyle sınırlı olduğundan, farklı ülkelerdeki göç deneyimlerini doğrudan yansıtmamaktadır. Bu sınırlılıklara rağmen, kuramsal çeşitliliği ve kaynakların kapsamlı biçimde kullanılması, çalışmayı göç literatürüne katkı sağlayan önemli bir akademik çaba haline getirmektedir.

KATKI ORANI ***CONTRIBUTION RATE***	**AÇIKLAMA** ***EXPLANATION***	**KATKIDA BULUNANLAR** ***CONTRIBUTORS***
Fikir ve Kavramsal Örgü *Idea or Notion*	Araştırma hipotezini veya fikrini oluşturmak *Form the research hypothesis or idea*	Oruç ÖZDEMİR
Tasarım *Design*	Yöntem ve araştırma desenini tasarlamak *To design the method and research design.*	Veysel KARKIN
Literatür Tarama *Literature Review*	Çalışma için gerekli literatürü taramak *Review the literature required for the study*	Abdullah KARA
Veri Toplama ve İşleme *Data Collecting and Processing*	Verileri toplamak, düzenlemek ve raporlaştırmak *Collecting, organizing and reporting data*	Abdullah KARA
Tartışma ve Yorum *Discussion and Commentary*	Elde edilen bulguların değerlendirilmesi *Evaluation of the obtained finding*	Veysel KARKIN

Destek ve Teşekkür Beyanı/ *Statement of Support and Acknowledgment*

Araştırmacıların araştırma ile ilgili diğer kişi ve kurumlarla herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması yoktur.

Researchers do not have any personal or financial conflicts of interest with other people and institutions related to the research.

Çatışma Beyanı/ *Statement of Conflict*

Araştırmacıların araştırma ile ilgili diğer kişi ve kurumlarla herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması yoktur.

Researchers do not have any personal or financial conflicts of interest with other people and institutions related to the research.

Etik Kurul Beyanı/ *Statement of Ethics Committee*

Bu araştırma, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından belirlenen etik ilkelere ve araştırma–yayın etiği kurallarına uygun olarak yürütülmüştür. Bu araştırma nitel yöntemle yapıldığı için Etik Kurul gereksinimi bulunmamaktadır.

This research was conducted in accordance with the ethical principles and research–publication ethics established by the Council of Higher Education (YÖK). Since this research was conducted using a qualitative method, it does not require Ethics Committee approval.

KAYNAKLAR

Abadan-Unat, N. (2002). *Bitmeyen göç: Konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. [Crossref]

Abuhasan, M., (2013). *Arap baharı sonrası Suriye'de yaşanan gelişmeler ve Türkiye'nin güvenliğine etkileri*, [Polis Akademisi Güvenlik Bilimler Enstitüsü Uluslararası Güvenlik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi], Ankara.

©TİMAD

Akbulut A., (2021). *Geçici koruma statüsündeki suriyelilerin türkiye ekonomisine katılımı ve entegrasyon süreci üzerine bir analiz: İzmir ili örneği*, [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Doktora Tezi], Sakarya.

Al-Khudairy, S. I. A. (2024). Theories of migration: Sociological and conceptual dilemmas. *European Journal of Sustainable Development*, *13*(1), 31–45. [Crossref]

Arı, T. (2024a). Göç kuramları ve toplumsal uyum üzerine bir değerlendirme. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, *21*(45), 3780–3795. [Crossref]

Arı, T. (2024b). Göç teorileri ve Suriyeli sığınmacılar bağlamında Türkiye deneyimi. *Göç Araştırmaları Dergisi, 10*(2), 199–220. [Crossref]

Ballyn, S. (2011). *The why and the "therefore" of human migration: A brief overview*. (Ed. Renes, M.), *Lives in Migration: Rupture and Contunity*, Australian Studies Centre Publications. 6-15.

BMMYK. (1997). *Mülteciler ve sığınmacılar*. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Yayınları.

Castles, S., & Miller, M. J. (2008). *The age of migration: International population movements in the modern world* (4th ed.). Basingstoke: Palgrave Macmillan. [Crossref]

Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, *17*, 67–91. [Crossref]

Demirtaş, B. (2009). *Uluslararası Göç ve Türkiye*. Nobel Yayınları.

Doğan, K. (2008). *Göçmen kaçakçılığı suçu,* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Eltis, D., & Richardson, D. (2010). *Atlas of the Transatlantic Slave Trade*. Yale University Press.

Eskioğlu, R. (2019)., *Suriye İç Savaşında Küresel Güçlerin Politikaları ve Türkiye*, [Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi], Ankara.

Faist, T. (2003). The volume and dynamics of international migration and transnational social spaces. Oxford: Oxford University Press.

Faist, T. (2003). *Uluslaraarsı göç ve ulusaşırı toplumsal alanlar*. (Çev: Azat Zana Gündoğan ve Can Acar), Ankara: Bağlam Yayınları.

Giddens, A., & Sutton, P. W. (2014). *Sociology* (8th ed.). Cambridge: Polity Press.

Göç İdaresi Başkanlığı (GİB). (2025). *Geçici Korumamız Altındaki Suriyeliler*. https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2015). *Göç Terimleri Sözlüğü*. Ankara.

Güvenç, B. (1999). *İnsan ve Kültür,* Ankara: Remzi Kitabevi.

Güvenç, C., (2021). Arap Baharı Öncesi ve Sonrasına Yönelik Türk Dış Politikası: Tunus, Mısır, Bahreyn ve Yemen Örneği, *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, *3*(5), 354-381. [Crossref]

Güzel, S., & Gencer, A. (2021). *Suriyeli sığınmacıların Türkiye'de sosyo-ekonomik uyumu üzerine bir değerlendirme*. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, *14*(78), 45–60. [Crossref]

Hamdo, A. E., (2024). *Siyasi coğrafya açısından Suriye iç savaşının değerlendirilmesi*, [Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi], Şanlıurfa.

©TİMAD

Hatton, T. J., & Williamson, J. G. (1998). *The Age of Mass Migration*. Oxford University Press.

Haug, S. (2008). Migration networks and migration decision-making. *Journal of ethnic and migration studies*, *34*(4), 585-605. [Crossref]

Heather, P. (2006). *The Fall of the Roman Empire*. Oxford University Press.

Hirschon, R. (Ed.). (2003). *Crossing the Aegean*. Berghahn Books.

IOM, (2009). International Organizationfor Migration. *Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğü*. İsviçre. s. 22.

İnce, C. (2019). Göç kuramları ve Suriye göçü üzerine bir değerlendirme. *OPUS Toplum Araştırmaları Dergisi*, *11*(18), 2579–2615. [Crossref]

Kaplan, Y. (2004). Avrupa Birliğinin iltica taleplerinin kabulü ve yetki konusuna ilişkin yeni standartları. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, *8*(1-2), 477-496.

Kasdemir, B. (2010). *Türkiye'de Sığınma Hareketi: Eskişehir Örneği* (Master's thesis, Anadolu University (Turkey)).

Kılıç, A. (2008). *Uluslararası Hukukta Sığınma Hakkı.* İstanbul: Beta Yayınları.

Kirişci, K. (1996). Is Turkey Becoming a 'Country of Immigration'? *International Migration, 34*(3), 451–477.

Lee, E. S. (1966). A theory of migration. *Demography*, *3*(1), 47–57. [Crossref]

Levitt, P., & Glick Schiller, N. (2004). Conceptualizing simultaneity: A transnational social field perspective on society. *International Migration Review*, *38*(3), 1002–1039. https://www.jstor.org/stable/27645424

Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review*, 431-466. [Crossref]

Newman, E., & Van Selm, J. (2003). *Refugees and forced displacement. International security, human vulnerability and the state*. TokyoUnited Nations University Press.

Özlü, Z., Kaya, A., & Yıldız, A. (2017). Sığınmacıların uluslararası koruma süreçleri üzerine bir değerlendirme. *Journal of International Social Research*, *10*(50), 476–482. [Crossref]

Pazarcı, H. (2011). *Uluslararası Hukuk*, Turhan Kitabevi, Ankara.

Resmî Gazete (2014). *Geçici Koruma Yönetmeliği*. Resmî Gazete Tarihi, 22 Ekim 2014 tarih ve 29153 sayılı.

Salmaşur, Ö., & Şahin, M. (2020). Arap Baharı ve Suriyeli göçmenler: Türkiye örneği. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 45–60. [Crossref]

Sawyer, P. (2001). *The Oxford Illustrated History of the Vikings*. Oxford University Press.

Scholten, P. (2022). *Introduction to migration studies: An interactive guide to the literatures on migration and diversity*. Springer. [Crossref]

Somuncu, B. (2006). *Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinde uluslararası göç politikası.* [Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi]. İzmir URI: http://hdl.handle.net/20.500.12397/11742

Somuncu, M. (2006). Göçün disiplinler arası doğası. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, *4*(1), 1–12.

Stouffer, S. A. (1940). Intervening opportunities: A theory relating mobility and distance. *American Sociological Review, 5*(6), 845–867. [Crossref]

©TİMAD

Şimşek, D. (2018). *Integration processes of Syrian refugees in Turkey: Class, ethnicity, and gender*. *Journal of Refugee Studies, 31*(3), 1–21. [Crossref]

Tansü, Y. E.-Mustafa, M. K., (2020). Baas Partisi ve Arap Baharı, *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, 6*(31), s. 669-673. [Crossref]

Tavas, H. (2015). Göç kuramları üzerine bir değerlendirme. *Sosyal Bilimler Dergisi*, *12*(3), 325–340.

Tekeli, İ. (2011). *Göç ve kentleşme yazıları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekeli, İ. (2011). *Göç ve Ötesi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Ther, P., & Siljak, A. (Eds.). (2001). *Redrawing nations: ethnic cleansing in East-Central Europe, 1944-1948* (Vol. 1). Bloomsbury Publishing PLC.

Tunca, H. Ö., & Karadağ, A., (2018). Suriye'den Türkiye'ye göç: Tehditler ve fırsatlar, *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi, 28*(2), s. 47-68.

Turner, M., Rice, A. M., Fornof, E., & Ribot, J. (2025). Putting migration in context: a review of how theory and methods shape climate-induced migration research findings. *Frontiers in Climate*, *7*, 1549686. [Crossref]

UNHCR. (2025). *Global Trends: Forced Displacement in 2024.* Geneva: United Nations High Commissioner for Refugees. Retrieved from https://www.unhcr.org/sites/default/files/2025-06/global-trends-report-2024

Wadycki, W. J. (1975). Stouffer's model of migration: A comparison of interstate and metropolitan flows. *Demography, 12*(1), 121–138. https://www.jstor.org/stable/2060737

Weatherford, J. (2004). *Genghis Khan and the Making of the Modern World*. Crown.

Yılmaz, M. (2017). Suriye'de iç savaşın toplumsal etkileri. *Ortadoğu Analiz*, 9(97), 1–15.

YUKK. (2013). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*, *6458*.

Bu eser **Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY 4.0)** ile lisanslanmıştır.